

MICHAELA AHONEN

SNEH, SAUNA, SUOMI

Krajina tisícich jazier cez slová a príbehy

978-80-99949-36-3

Michaela Ahonen

SNEH, SAUNA,
SUOMI

Krajina tisícich jazier cez slová a príbehy

Michaela Ahonen

SNEH, SAUNA, SUOMI

Krajina tisícich jazier cez slová a príbehy

1. vydanie

Vydalo vydavateľstvo inspira publishing s. r. o. v roku 2023

Texty: © Michaela Ahonen, 2023

Grafický návrh obálky a ilustrácie: © Michaela Ahonen, 2023

Jazyková úprava a korektúry: inspira publishing s. r. o.

Korektúry finských textov: Esa Ahonen, Éva Katona

Grafická úprava a sadzba: inspira publishing s. r. o.

Kniha sádzaná v písme Plantin

Tlač: FINIDR, s. r. o.

ISBN: 978-80-99949-36-3

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek prostriedkami bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

2016
IN
SPI
RA
PUBLISHING

www.inspirapublishing.eu

Obsah

- 9 Podakovanie
- 11 Na úvod
- 15 **LUONTO / PRÍRODA**
- 17 Raz furt tma, raz furt svetlo: *kaamos* a *yötön yö*
- 20 *Jokaisenoikeus* alebo Opak slovenskej obsesie s plotmi, ohradami a betónovými múrmi
- 24 Kto sa chce ísť lyžovať, ide na *tunturi*
- 28 Pozor *hirvi*, pozor *poro*!
- 33 *Karhu*, ten ktorý vie, kde je med
- 36 Chumáčiky *suovilla* a iné krásy fínskej kveteny
- 42 *Lampi*, čarovné jazierko v lese, ktoré nie je *järvi*
- 46 *Marraskuu* je mesiac všeobjímajúcej existenciálnej krízy
- 50 Hríby, brusnice, čučoriedky a iné dary *metsä*
- 54 Ako si huňatý *suomen lapinkoira* získal moje psičkárske srcco
- 58 Osobná óda na zahnedlú poéziu *Itämeri*
- 63 Ako mať *puutarha* vo Fínsku a aj niečo vypestovať
- 69 **PERHE-ELÄMÄÄ / RODINNÝ ŽIVOT**
- 71 Bábätko strčíme do *äitiyspakkaus*, možno si tam pospí
- 74 *Neuvola*, teda tam, kde nám radia sestričky
- 78 *Haalari*, jediné akceptovateľné oblečenie (*nielen*) pre deti
- 82 Kto nechce byť cencúľom, musí mať dobré *talvivaatteet*

- 87 *Vuokra-asunnot* a štátne *asuntolainat* – socík na fínsky spôsob
- 92 Postrehy z našej malej *päiväkoti*
- 95 *Leikkimökki* do každej záhrady
- 97 *Leikkipuisto* a *koirapuisto* pre dvojnohých i štvornohých miláčikov
- 101 *Kutsu* alebo Keď ide synátor na vojenčinu
- 105 Toivo, Onni alebo Lumi – fínske mená sú *taika*

109 KULTTUURI / KULTÚRA

- 111 *Alko*, monopolný chrám alkoholu, kde dostať aj nemeckú slivovicu
- 115 *Tango, lavatanssit* a karaoke – chlieb a hry fínskeho ľudu
- 119 Zaľúbené pojednanie o svete *arkkitehtuuri* a *sisustusu*
- 125 O štvrtkovej tradícii *hernekeitto* a *pannukakku* – hrachovej polievky a palaciniiek
- 128 *Sauna* a *löyly*, zaklínadlá pre fínsku dušu
- 133 *Moccamaster* a *kahvikulttuuri* vo Fínsku
- 137 *Kahvila* je kaviareň, ale povaľuje sa tam neprakticky
- 140 *Kirppis* – vetešníctvo – sekáč plný pokladov a odpadov
- 144 *Väinämöinen* a iní mytologickí lámači srdc
- 148 *Heijastimet*, celoseverské náboženstvo v temnote zimy
- 152 Boj dvoch obrov s piadimužíkom
- 155 *Snägäri*, fínska kultúrna ustanovizeň (nielen) nočného života
- 159 Trblietavé blúzky *romanit* dám
- 163 Byť ženou (vo Fínsku) je *upea*
- 169 *Sisu* ako základ prežitia na severe

176 O finsko-japonskej lovestory

180 *Politiikka* nie je špinavé slovo

187 TÖISSÄ / V PRÁCI

189 *Lounasravintola*, miesto, kde sa najete do prasknutia

193 *Pikkujoulu*, ideálna príležitosť dať si pekné šaty a sťat' sa drinkami zadarmo

197 Fínsky teambuilding alebo V saune so šéfkou Liisou

199 *Puhutko suomea?* alebo Ach, tá finčina

205 *Vitun lumityöt* alebo Fínska armáda odpratávačov snehu

208 *Aj Joulupukki* potrebuje *sesonkityöntekijät*

213 PIENI SANAKIRJA / MALÝ SLOVNÍČEK NA ZÁVER

215 *Pieni sanakirja*, fínsko-slovenský minislovník

223 O AUTORKE

224 POUŽITÉ ZDROJE A LITERATÚRA

Podakovanie

Podakovania si nikto nikdy nečíta, však? Tak či onak, nedá mi to!

V prvom rade ďakujem Martinovi a Monike vo vydavateľstve, že sa podujali vydať túto knihu, a ešte ma aj nechali navrhnúť si obálku podľa seba! A aj do zalomenia vnútra knihy som im brblala – no radosť mať takéhoto autora u seba, fakt.

Ďakujem, samozrejme, môjmu skvelému, láskavému, tolerantnému, vždy ma v akomkoľvek – aj v približnom – nápadе podporujúcemu manželovi Esovi: *Rakas*, si najväč a ďakujem nebesám za Teba každý deň!

Ďakujem aj zvyšku mojej slovenskej i finskej rodiny za ich podporu a trpezlivosť so mnou. Ste perfiš.

Ďakujem Taike, že ma občas nechala písať a zízala na rozprávky (rodičovský *fail*, ja viem, ale niekedy to inak fakt nešlo), a bábätku Violke (počas písania tejto knihy v maternici), že mi nespôsobila *hyperemesis gravidarum* alebo niečo podobne šmakózne, kedy by som ledva žila a knihu určite nepísala.

Ďakujem nášmu Gimlimu za venčenia po lese, počas ktorých som v najväčšom pokoji rozmýšľala nad obsahom kapitola. Ďakujem kocúrovi Tuhkovi za túlenie sa ku mne a jeho pradenie do uška.

Nakoniec, ďakujem aj slnku, že tu v peknej, lesnato-jazeratej Severnej Karélii aspoň od februára do októbra často svieti na môj ctený pobleďnutý ksicht, a tak ešte stále nepotrebujem mať osobného psychiatra.

Kiitoksia kaikille, ďakujem všetkým!

Na úvod

Zrod tejto knihy začal ako taká srandička, keď som sa vo vydavateľstve, pre ktoré som ilustrovala jednu dobrú knihu, nadrzovku spýtala, čo by povedali na to, keby som napísala niečo o Fínsku. Lebo však kedysi som písala vcelku čítaný blog, a žijem tu už dlho, takže všeličo som tu za tie roky o krajine aj o ľuďoch zistila a tak ďalej. Vo vydavateľstve boli odvážni – a hen, ako to dopadlo! Ehtovnou knihou, ktorú si môžete napchať do tašky, s vytlačenými voňavými stranami a holým zadkom na obálke ako bonus! Ako sa hovorí na internetoch: *that escalated quickly*. Alebo možno aj nie, lebo túto knihu som písala bezmála rok, na preskačku – popri práci grafickej dizajnerky a ilustrátorky na voľnej nohe, zbieraní hríbov a čučoriedok s manželom Esom, ochkaní a achkaní z otravnosti druhého tehotenstva, staraní sa o dnes už štvorročnú dcéru Taiku, venčení nášho psa Gimliho a škrabkaní perzského kocúra Tuhku pod bradou. Čas bol napätý ako guma v trenkách, čo vám poviem.

Vo Fínsku žijem už vyše desať rokov, s dvojročnou slovenskou prestávkou v Bratislave, presne v temných pandemických mesiacoch, kedy nám splasli všetky naše bohémske sny o prímorských víkendoch v Rijeke a pierogoch v Krakove, lebo celá stredná Európa bola paralyzovaná rôznymi protipandemickými opatreniami. Tu vo Fínsku to vtedy bolo s covidovými pravidlami oveľa miernejšie, hoci v tom období sme sem nemohli ísť ani len na návštevu, nieto ešte sa sem znova presťahovať – a tak sme čakali, ako sa to celé vyvinie. Nuž a keď sa konečne dalo trochu žiť a hýbať sa aj vonku, presťahovali sme sa rovno do Joensuu, kde býva naša fínska časť

rodiny. Väčšie (a objektívne aj zábavnejšie) Helsinki a Tampere, kde sme bývali predtým, boli práma, ale tiež je fajn mať rodinu nablízku, a nielen preto, že svokra so švagrinou varia ako bohyne. A tak v tejto knihe niekedy spomeniem niečo o Helsinkách, niečo o Tampere a niečo o Joensuu, no takisto o Laponsku a iných častiach Fínska, lebo za tie roky to tu už mám pomerne precestované.

Aj keď som sa vždy snažila faktografické informácie podložiť dôveryhodnými zdrojmi a nedávať sem hocičo len tak naverímboha, prosím, neberte túto knihu ako nejakú antropologickú štúdiu o fínskom národe. Každý tu žijúci cudzinec má to *svoje Fínsko*, ktoré vníma svojou optikou. Niektoré veci sú síce rovnaké pre všetkých: tma v zime, biele noci v lete, komáre v lese, čučoriedky v mrazáku, víno len z Alka, lenže všeličo je aj v tejto celkom homogénnej krajine pre každého iné, a tak tu moji poľskí kamoši žijú inak než tí ruskí, a tí zas určite žijú inak ako naši arabskí susedia. Konkrétne my, Ahonenovci, sme zmiešaná slovensko-fínska rodina v produktívnom veku, máme dve deti (z toho jedno na ceste), psa, kocúra, v prenájme 3-izbový mestský byt s veľkým balkónom a malé modré auto, na ktoré musíme ešte kúpiť takú tú truhlu na lyže hore na strechu, ale zatiaľ skutek utek. No možno tento rok k tomu už naozaj dôjde, lebo minimalisti práve nie sme.

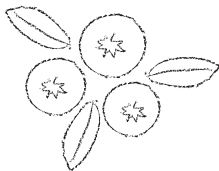
Aj keď sa v texte do veľkej miery zaoberám fínskymi slovami a na konci knihy nájdete aj malý slovníček, dobrovoľne sa priznávam, že ani po tých rokoch nehovorím plynule po fínsky. Vykecať sa vykecám skoro vždy, a dokonca aj po prebudení sa z celkovej anestézie som v sebe našla gramaticky správnu fínsku vetu pre okoloidúcu sestričku, ale moja fín-

čina je stále dosť, ehm, experimentálna. Našťastie, Fínom to vôbec neprekáža, a niektorí sú radi, že sa my cudzinci ich pekný a trochu krkolomný jazyk vôbec obťažujeme učiť. Snáď vás poteší možnosť osvojiť si nejaké slovo po fínsky, len tak, pre srandu. Nakoniec, aj v Tatrách či v Beskydách treba v zime *toppahousut!*

Příjemné počteníčko prajem!

Michaela Ahonen

LUONTO
Príroda

Raz furt tma, raz furt svetlo

– *kaamos a yötön yö*

O Fínoch sa hovorí, a nie neprávom, akí sú pokojní, vyrovnaní, skromní, ako sa neustále rovnako tvária, ako sa starajú sami o seba a nebrblú ostatným do života... Fínske mestá sú viac-menej uniformné, krajina ako taká je pre slovenské oko jednotvárna, sortiment v obchodoch regionálnymi rozdielmi až tak nešokuje... Nuda!

Čo ale vo Fínsku rovnaké nie je, a čo zároveň vyvoláva veľké vášne, je, ehm, sezónne natočenie zemegule. No len si predstavte: v zime, teda od konca októbra do konca marca, je tma. Ráno je tma. Cez deň je šero a modrasto. Poobede je tma. Večer a v noci je tma (niekedy aj s polárnou žiarou). Na severe Fínska je tma takmer nonstop, a deň a noc splyvajú v jedno. Rytmus dňa by sa dal zhrnúť ako *kaamos* (tma) – *sininen hetki* (trochu modra do tej tmy) – *kaamos* (tma).

Keď sa v lete naša modrá planéta natočí opačne, máme tu biele noci, alebo ako to Fíni poeticky volajú: *yötön yö* (noc bez noci). Vtedy je zase dlho svetlo a napríklad v takom Laponsku poriadna noc vlastne ani nikdy nie je – slnko sa točí v kruhu na nebi a istú dobu vôbec nezapadá za horizont. Ako som sa tu rokmi naučila, nemať v lete aspoň v spálni zavesené zatemňujúce závesy nie je dobrý nápad. A rovnako nie je dobrý nápad nemať v zime doma *bright light*, ktoré vám do sinavej, zimou unavenej tváre denne vpáli prinajmenšom desaťtisíc luxov svetla. Človek, a ešte špeciálne cudzinec zo slnečnejšej oblasti, si tu musí vymýšľať kadejaké stratégie na prežitie.

Takýto jin a jang predel svetla a tmy v roku má celkom

vplyv aj na náladu a správanie obyvateľstva. „Zimný Fín“, to je často nabručaný medveď obalený v čiernom kabáte, niekedy bežkujúci v temnej, snehom presvetlenej krajine, za celý deň utrúsiaci minimum slov. Zato „letný Fín“ je vysmiaty od ucha k uchu, o polnoci si ide zaplávať a dať si pivečko s kamošmi na pláži pri jazere, tancuje na námestí, huláka, pozerá hokej (májové majstrovstvá – Suomiiii!), a všeobecne je mentálne niekde úplne inde. Keby to nebolo urážlivé a ešte aj nepresné, povedala by som si, že celý národ trpí bipolárnou poruchou osobnosti, ale také čosi sa predsa nehovorí – takže nič také ste teraz nečítali!

Prevádzky takisto fungujú podľa režimu leto-zima, a tak veľká väčšina rôznych romantických kaviarničiek, reštaurácií na lodiach, zmrzlinární, food truckov a podobne je v zime proste zatvorená. A v lete sú zas všetky pootvárané, až si človek zrazu nevie vybrať, ktorú z prevádzok vyskúša, kým zase raz nenapadne sneh.

Vzhľadom na to, že fungujeme vo vysoko konzumnej spoločnosti, aj sortiment obchodov je nastavený na jin a jang princíp roka a sezónne produkty tu odrážajú rytmus *kaamosu* verzus *yötön yö*. Zarazilo ma napríklad, keď som prvý raz vošla do fínskej lekárne a uvidela tam celé poličky plné doplnkov výživy – presnejšie, vitamínu D a melatonínu.

Na Slovensku toto, samozrejme, nájdeme tiež, ale určite nie je v ponuke 58 typov melatonínových kapsulí a neuveriteľných 397 (!) rôznych doplnkov výživy obsahujúcich vitamín D, tak ako to predáva aj internetový obchod siete lekární Yliopiston Apteekki.¹ No čo vám poviem, v lete sa vám zle spí, lebo je stále svetlo, a tak sa vám celkom zide melatonín... nuž a v zime, v tej tme a tichej mrazivosti máte pre

zmenu pocit, že kóma sa blíži a ekzémy sa rozširujú každým dňom viac a viac, a tak sa ládujete vitamínom D.

Časom som sa to naučila nejako zvládať, ale stále rada zájdem na Slovensko v novembri alebo v decembri, za svetlom a za naozajstnými vianočnými trhmi. Moje slovenské kamošky a kamoši sa vždy chytajú za hlavu, že o akom svetle to hovorím, ale oni nevedia, ako *veľmi tmavé* tie zimné dni môžu byť. Špeciálne Helsinky a ostatné oblasti pri mori v posledných rokoch poriadne nemávajú zasnežené zimy, a teda je tam pol roka sychravo, tmavo, mokro a nevlúdne. V takomto prípade budem radšej postávať v oveľa svetlejšej novembrovej tme a sychravosti na bratislavskom Hlavnom námestí s horúcou medovinou v ruke, než tuná trpieť sychravý *kaamos*, a ešte k tomu aj bez medoviny!

Odkedy bývame v Severnej Karélii, zo zimného obdobia mám paradoxne menšie obavy, lebo hoci je tu tma (a zima) väčšia ako v Helsinkách, zároveň je aj menšia, pretože je tu strašne veľa snehu – a sneh tú temnotu priam rozprávkovko prejasňuje. A keď bude naozaj zle, pozriem sa hore na tmavé nebo a možno tam uvidím tancovať *revontulet*, polárnu žiaru. Ach, to znie ako pekná, temná, ťažká, ale veľmi poetická zima! Ale takto vám poviem, aj tak by som ju radšej prežila na Kanárskych ostrovoch. Možno teda tú ďalšiu zimu, aspoň na mesiac. Keď môžu migrovať husi, prečo nie aj my ľudia? Ved' je to otázka prežitia.